

INKLYUZIV TA'LIMNING BUGUNGI KUNDAGI O'RNI

Bahodirova Marziya Xurshid Qizi
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
Special pedagogy fakulteti talabasi
bahodirovamarziya923@gmail.com
marziyabahodirova56@gmail.com
Tel: +998887493900

Annotatsiya

Mazkur maqolada inklyuziv ta'limning mazmuni, dolzarbligi va ta'lim tizimidagi o'rni keng yoritilgan. Unda barcha bolalarga, ayniqsa, nogironligi yoki maxsus ehtiyojlari mavjud bo'lgan bolalarga sifatli ta'lim berish zarurati ta'kidlanadi. Inklyuziv yondashuv orqali jamiyatda tenglik, bag'rikenglik va ijtimoiy integratsiya rivojlanadi. Maqolada shuningdek, mavjud muammolar va ularning yechimlari hamda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha takliflar keltirilgan. Tadqiqot milliy va xalqaro manbalar asosida olib borilgan bo'lib, inklyuziv ta'limni rivojlantirishda davlat siyosatining roli alohida e'tirof etiladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, maxsus ehtiyojli bolalar, teng imkoniyatlar, pedagogik yondashuv, ijtimoiy integratsiya, ta'lim tizimi, bag'rikenglik, moslashtirilgan ta'lim, inklyuziv muhit, ta'limda tenglik.

АННОТАЦИЯ

В данной статье подробно раскрываются содержание, актуальность и роль инклюзивного образования в современной системе образования. Отмечается необходимость предоставления качественного образования всем детям, особенно детям с инвалидностью и особыми потребностями. Инклюзивный подход способствует развитию равенства, толерантности и социальной интеграции в обществе. В статье также приведены существующие проблемы, пути их решения и предложения по развитию инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети с особыми потребностями, равные возможности, педагогический подход, социальная интеграция, система образования, толерантность, адаптированное обучение, инклюзивная среда, равенство в образовании

ANNOTATION

This article explores the essence, relevance, and role of inclusive education in the modern education system. It emphasizes the necessity of providing quality education to all children, especially those with disabilities and special needs. Inclusive approaches promote equality, tolerance, and social integration within society. The article also outlines current challenges, potential solutions, and recommendations for the development of inclusive education.

Key words: inclusive education, children with special needs, equal opportunities, pedagogical approach, social integration, education system, tolerance, adapted learning, inclusive environment, equality in education

Inklyuziv ta'limning bugungi kundagi o'rni bu zamonaviy ta'lim tizimining eng dolzarb va muhim yo'nalishlaridan biridir. Inklyuziv ta'lim barcha bolalarga, shu jumladan nogironligi yoki o'ziga xos ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ham sifatli ta'lim olish imkoniyatini taqdim etishni nazarda tutadi. XXI asrda ta'lim jarayoni inson salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta'lim bugungi kunda eng muhim pedagogik tamoyillardan biriga aylangan. U har bir bolaga, xoh jismoniy, xoh intellektual, xoh ijtimoiy ehtiyojidan qat'i nazar, ta'lim olish imkoniyatini taqdim etadi. Inklyuziv ta'lim bu shunchaki o'zgacha ehtiyojli bolalarni maktabga kiritish emas, balki ularga moslashtirilgan, qulay va rivojlantiruvchi ta'lim muhitini yaratishdir. Inklyuziv ta'lim ingliz tilidan olingan bo'lib inclusive inclusion uyg'unlashmoq, qamrab olmoq, qamrab olish ma'nosini bildiradi.

1. Inklyuziv ta'lim tushunchasi va mohiyati.

Inklyuziv ta'lim bu barcha bolalarning o'ziga xosliklarini hurmat qilgan holda, yagona ta'lim tizimida birga ta'lim olishini ta'minlovchi yondashuvdir. Bu tizimda:

Maxsus ehtiyojli bolalar va sog'lom bolalar birgalikda o'qiydi;

O'qituvchilar individual yondashuvni qo'llaydi;

Maktab infratuzilmasi va o'quv metodikasi hamma bolalarga moslashtiriladi.

2. Inklyuziv ta'limning dolzarbligi;

Bugungi kunda dunyo bo'yicha millionlab bolalar nogironlik, ijtimoiy noqulay sharoitlar yoki til to'siqlari tufayli sifatli ta'limdan mahrum bo'lmoqda. O'zbekiston ham bu muammoga e'tibor qaratib, 2030-yilgacha Ta'limni rivojlantirish strategiyasida inklyuzivlik tamoyillarini ilgari surmoqda.

3. Inklyuziv ta'limning afzalliklari;

Bolalar uchun: o'zaro hurmat, bag'rikenglik, empatiya tuyg'usi rivojlanadi.

Jamiyat uchun: ijtimoiy integratsiya, ijobiy ijtimoiy muhit shakllanadi.

Ta'lim tizimi uchun: sifatli, moslashuvchan va insonparvar yondashuv kuchayadi.

4. Amaliy muammolar va yechimlar

Muammolar:

Maxsus tayyorgarlikka ega kadrlar yetishmasligi;

Maktablarda moslashtirilgan infratuzilmaning yetishmasligi;

Ota-onalarning va jamiyatning tayyor emasligi.

Yechimlar:

Pedagoglarni inklyuziv yondashuv bo'yicha qayta tayyorlash;

Maktablarni universal dizayn asosida jihozlash;

Axborot-tushuntirish ishlari orqali ijtimoiy ongni shakllantirish.

1. Ta'limda tenglik va adolatni ta'minlash vositasi.

Bugungi kunda inklyuziv ta'lim ta'lim tizimining asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu yondashuv barcha bolalar, jumladan, jismoniy yoki aqliy imkoniyati cheklangan, ijtimoiy jihatdan noqulay sharoitda yashayotgan bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan.

2. Yagona maktab tizimi g'oyasini mustahkamlash;

Inklyuziv ta'lim orqali barcha o'quvchilar imkoniyati cheklangan yoki cheklanmagan bitta sinfda birgalikda ta'lim oladilar, bu esa diskriminatsiyani kamaytiradi va ijtimoiy integratsiyani kuchaytiradi.

3. Ijtimoiy moslashuv va bag'rikenglikni rivojlantirish.

Bunday ta'lim o'quvchilarda boshqalarning holatiga nisbatan rahm-shafqat, tushunish va hurmat tuyg'ularini shakllantiradi. Bu esa kelajakda ijtimoiy barqarorlik va totuvlikka xizmat qiladi.

4. Ta'lim sifatini oshirishga turtki;

Inklyuziv muhitda ishlash uchun o'qituvchilardan yangicha yondashuvlar, metodlar va texnologiyalarni qo'llash talab qilinadi. Bu esa o'z navbatida butun ta'lim tizimining sifatini oshiradi.

5. Xalqaro standartlarga moslashish

YUNESKO va boshqa xalqaro tashkilotlar inklyuziv ta'limni barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) doirasida muhim yo'nalish sifatida belgilagan. Ko'plab mamlakatlar qatori O'zbekiston ham ushbu yo'nalishda islohotlar olib bormoqda.

6. Mahalliy kontekstda rivojlanish

O'zbekistonda ham inklyuziv ta'lim sohasida qator qonuniy hujjatlar va amaliy ishlar yo'lga qo'yilgan, xususan:

"Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari to'g'risida"gi qonun;

Maxsus maktablar, markazlar, reabilitatsiya muassasalari bilan hamkorlik;

O'qituvchilar malakasini oshirish bo'yicha o'quv kurslari.

7. Raqamli texnologiyalar inklyuzivlikni kengaytirmoqda;

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida ko'plab imkoniyati cheklangan bolalarga masofaviy ta'lim, maxsus dasturlar va moslashtirilgan o'quv platformalari orqali sifatli ta'lim berish imkoniyati yaratilmoqda. Masalan:

Matnni ovozli o'qish dasturlari;

Ekran kattalashtiruvchilar;

Ekran brauzerlari yoki imo-ishora tarjimonlari.

8. Psixologik-pedagogik xizmatlar muhim o'rin tutmoqda;

Inklyuziv ta'limda psixolog, defektolog, logoped, ijtimoiy pedagog kabi mutaxassislarning faoliyati alohida ahamiyatga ega. Bu mutaxassislar o'quvchilarga individual yondashuvni ta'minlaydi va oilalar bilan hamkorlik qiladi.

9. Oila va jamiyatning faol ishtiroki

Inklyuziv ta'lim faqat maktab tizimi doirasida bo'lib qolmasdan, oila, mahalla va jamiyat bilan hamkorlikda amalga oshirilishi kerak. Ota-onalarning ta'lim jarayonida ishtiroki bolalarning o'ziga ishonchi va ijtimoiy faolligini oshiradi.

10. O'qituvchilar malakasini oshirish ehtiyoji;

Ko'plab o'qituvchilar inklyuziv sinflarda dars berishga tayyor emaslar. Shu sababli, doimiy malaka oshirish kurslari, treninglar, metodik qo'llanmalar orqali ularning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.

11. Tashkiliy va huquqiy asoslar mustahkamlanmoqda

Davlat tomonidan inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash uchun quyidagilar amalga oshirilmoqda:

Maktablar infratuzilmasini moslashtirish (liftlar, panduslar, maxsus sinfxonalar);

Huquqiy bazani rivojlantirish (konstitutsiyaviy huquqlar, xalqaro konvensiyalar asosida);

Inklyuzivlikni baholash indikatorlari ishlab chiqilmoqda.

12. Teng imkoniyatlar - barqaror kelajak garovi;

Inklyuziv ta'lim orqali jamiyatlardagi har bir shaxs o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish imkoniga ega bo'ladi. Bu esa mamlakat iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotiga ham bevosita ta'sir qiladi.

Inklyuziv ta'lim nima?

Inklyuziv ta'lim bu barcha bolalar, jumladan, nogironligi bo'lgan, rivojlanishida nuqsoni bor, ijtimoiy-iqtisodiy qiyinchiliklarga duch kelayotgan yoki boshqa sabablarga ko'ra maxsus ehtiyojli bo'lgan bolalarning umumiy ta'lim muassasalarida o'qitilishini ta'minlaydigan tizimdir.

Bu yondashuv differensial yondashuv va barqaror teng imkoniyatlar tamoyiliga asoslanadi. Ya'ni, har bir bola o'z qobiliyati, salohiyati, ehtiyojlari va imkoniyatlariga ko'ra ta'lim olish huquqiga ega. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi:

Ta'limda tenglikni ta'minlash.

Har bir bolaning ijtimoiy integratsiyasi va jamiyatga moslashuvini yengillashtirish.

Maxsus ehtiyojli bolalarning potensialini rivojlantirish.

Diskriminatsiyaga yo'l qo'ymaslik.

Inklyuziv ta'limning afzalliklari:

1. Nogironligi bo'lgan bolalar o'z tengdoshlari bilan birga ta'lim oladi.
2. Sog'lom bolalarda bag'rikenglik, mehr-shafqat, ijtimoiy mas'uliyat kabi fazilatlar shakllanadi.
3. O'qituvchilar differensial o'qitish metodlarini o'zlashtiradi.
4. Jamiyatda inklyuziya va inklyuziv madaniyat rivojlanadi.

Inklyuziv ta'limda duch kelinadigan muammolar:

Malakali kadrlar yetishmasligi

Maxsus uslubiy qo'llanmalar va resurslar kamligi;

Jismoniy muhitning moslashmaganligi (masalan, aravachalar uchun yo'lakchalar yo'qligi)

Ota-onalar va jamiyatning inklyuziyaga tayyor emasligi.

O'zbekiston tajribasida:

So'nggi yillarda O'zbekistonda inklyuziv ta'limga katta e'tibor qaratilmoqda.

Xususan:

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun resurs markazlari ochilmoqda,

O'qituvchilarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimi yo'lga qo'yilmoqda,

Xalqaro tajribalarni joriy etishga harakat qilinmoqda.

Xulosa;

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'lim bugungi globallashuv va inson huquqlari ustuvor bo'lgan davrda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu ta'lim tizimi har bir bolaga u qanday imkoniyatga ega bo'lishidan qat'i nazar sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlaydi. Inklyuziv ta'lim nafaqat ta'lim sohasining rivojlanishiga, balki jamiyatda tenglik, bag'rikenglik va o'zaro hurmat muhitining shakllanishiga xizmat qiladi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham bu yo'nalishda ijobiy o'zgarishlar ro'y bermoqda: qonunchilik, o'quv dasturlari, pedagog kadrlar tayyorlash, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi va eng muhimi - jamiyatda inklyuzivlikka nisbatan ijobiy munosabat shakllanmoqda.

Shunday ekan, inklyuziv ta'limni rivojlantirish bu nafaqat maxsus ehtiyojli bolalar manfaatini himoya qilish, balki butun jamiyatning taraqqiyotiga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy qadriyatlardan biridir.

Inklyuziv ta'lim bu shunchaki pedagogik yondashuv emas, balki har bir insonning or-nomusi va huquqlarini e'tirof etish demakdir. Bu tizim orqali nafaqat nogiron bolalar, balki barcha o'quvchilar insoniylik, tenglik, hamjihatlik kabi qadriyatlarni o'zlashtiradi. Shunday ekan, inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash - jamiyatni yanada adolatli, tolerant va barqaror taraqqiyotga yo'naltirish demakdir.

Takliflar;

1. Pedagogika oliy o'quv yurtlarida "Inklyuziv ta'lim asoslari" fanini joriy etish.
2. Maktablarda psixolog va defektolog mutaxassislarini ko'paytirish.
3. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun darslik va o'quv materiallarini yaratish.
4. Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish va ularni bolalarining rivojiga jalb qilish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Ta'limni rivojlantirish strategiyasi - 2030.
2. BMTning "Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi".

3. A. Xaydarov. Pedagogik texnologiyalar asoslari, Toshkent, 2020.
4. UNESCO. Inclusive Education Guidelines, Paris, 2017.
5. V. Slastenin. Pedagogika nazariyasi, Moskva, 2019.

